

УДК 305:02

Н. М. Кушнарєнко, доктор педагогічних наук, професор, Харківська державна академія культури, м. Харків

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС

Аналізуються сучасні публікації, в яких розкрито пізнавальні можливості гендерного підходу на прикладі бібліотекознавства. Висвітлюються причини фемінізації бібліотечної галузі. Окреслюється основне коло проблем, пов'язаних з участю чоловіків і жінок у бібліотечній професії. Визначається тематика подальших наукових досліджень.

Ключові слова: бібліотекознавство, бібліотечна справа, гендерний підхід, маскулінізація, фемінізація.

Н. Н. Кушнарєнко, доктор педагогических наук, профессор, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

ГЕНДЕРНЫЙ ПОДХОД В БИБЛИОТЕКОВЕДЕНИИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ ДИСКУРС

Анализируются современные публикации, в которых раскрыты познавательные возможности гендерного подхода на примере библиотековедения. Освещаются причины феминизации библиотечной отрасли. Очерчивается основной круг проблем, связанных с участием мужчин и женщин в библиотечной профессии. Определяется тематика дальнейших научных исследований.

Ключевые слова: библиотековедение, библиотечное дело, гендерный подход, маскулинизация, феминизация.

N. M. Kushnarenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

GENDER-BASED APPROACH IN LIBRARY SCIENCE: THEORETICAL AND METHDOLOGICAL DISCOURSE

The paper deals with the analysis of the latest publications concerning the research of the cognitive capacity of a gender-based approach based on library science. The author describes the causes of feminization of the library sphere. The main range of issues related to the participation of men and women in the library profession is outlined. The paper also offers the subject of the future research in this sphere.

Key words: library science, librarianship, gender-based approach, masculinization, feminization.

Постановка проблеми. Останніми роками достатньо поширеною та популярною стала гендерна проблематика. Без застосування гендерного підходу нині неможливо уявити будь-яке ґрунтовне наукове дослідження.

Відповідно до сучасних тлумачних словників, поняття гендера має подвійне значення. Перше — це відмінність між чоловіками і жінками за анатомічними ознаками; друге — соціальний розподіл,

що часто базується на статевих відмінностях, однак не завжди збігається з ним. Для бібліотеко-знавчих досліджень пріоритетним є друге значення [1, с. 177].

Гендерний підхід являє собою наукове поняття, в основі якого — аналіз відмінностей жіночої й чоловічої психіки з урахуванням соціальної детермінації. Він дозволяє розглядати статеві відмінності, співвідношення, взаємозв'язки чоловіків і жінок, їхній вплив на результативність політичної, економічної, наукової, освітньої, культурної, мистецької, бібліотечної та інших видів діяльності; гармонійність професійних, родинних, сімейних стосунків сучасного суспільства тощо.

Провідними напрямками аналізу є: рівність статей, прав та можливостей, а також гендерні дисфорія, диференціація, ідентичність, некомфортність, роль як у суспільстві загалом, так і в культурній і мистецькій сферах зокрема. Кожна стаття має право на знаковість, відмінність, особливість. Базового значення набувають такі поняття, як «маскулізм» і «фемінізм». Згідно із сучасним словником іноземних слів (2007), від таких понять, як маскулізм (лат. *masculus* — чоловічий), фемінізм (фр. *feminisme*, лат. *femina* — жіночий), походять терміни маскулінізм, маскулінізація, фемінізація та ін. [11, с. 410; 711]. Гендерний підхід науково пояснює такі об'єктивні явища, як маскулінізація та фемінізація сучасного суспільства загалом та бібліотечно-інформаційної сфери зокрема.

Авторами гендерної теорії є Ж. Дерріда, Г. Гарфінкель, І. Гофман, Д. Лорбер, Дж. Скотт, М. Кімела, Н. Габріелян, М. Фуко, Симона де Бовуар та ін.

Останні дослідження та публікації. Пізнавальні можливості гендерного підходу недостатньо використовуються в бібліотекознавчих дослідженнях. Можна назвати лише окремі праці, в яких розкривається спільне і відмінне в діяльності чоловіків та жінок у бібліотечній сфері. Серед основних авторів: О. Гуліна, Л. Коленко, Н. Кушнарєнко, Г. Олзоева, В. Осаула, О. Полтавська, Т. Сабурова, Л. Солоненко, Л. Сокольська, Е. Сукиасян, О. Цветкова, І. Шумінова, О. Яструбова та ін. [3; 4; 5; 7; 8; 9; 10]. Однак вони не вичерпують всієї масштабності цієї проблематики.

Мета статті — обґрунтувати та використати теоретико-методологічні засади пізнавальних можливостей гендерного підходу в бібліотекознавчих дослідженнях.

Гендерний підхід існує давно, однак гендерні дослідження актуалізувалися лише в 1960–1970-ті рр. через активізацію феміністського руху в країнах Європи і США як результату відмежування від домі-

нуючої на той час концепції відмінності статі за біологічною ознакою (Р. Хоф). Фемінізм упродовж тривалого часу існував як соціально-політичний рух, що сформував теоретичні претензії до традиційного західного знання і нові теоретико-методологічні підходи до аналізу різних сфер людської діяльності.

Поширення гендерних досліджень зумовлене соціокультурними процесами у світі: зміною стану жінки, чий простір тривалий час обмежувався домашньою сферою; активізацією феміністських рухів, які прагнули змінити андроцентричний погляд на світ і світоустрій; змінами в розумінні сутнісних ролей чоловіків та жінок; переосмисленням звичного, стереотипного розуміння співвідношення маскулінності й фемінності та ін. Важливою подією у світовому масштабі можна вважати спеціальну сесію Генеральної Асамблеї ООН «Жінки — 2000: Рівність між статями, розвиток і світ у XXI столітті», що відбулася в Нью-Йорку.

Гендерний підхід активно застосовується в соціології, психології, педагогіці, культурології, мистецтвознавстві та ін. Однак у бібліотекознавстві його пізнавальні можливості актуалізуються лише наприкінці ХХ ст., що має об'єктивне підґрунтя.

Відповідно до історичної закономірності та соціальної стратифікації бібліотечну професію часто розглядають як суто «жіночу», що є хибною думкою. Початківцями бібліотечної справи є чоловіки. В історії бібліотечної справи були періоди, коли жінок до читання й особливо до роботи в бібліотеці взагалі не допускали. Упродовж тривалого часу особам чоловічої статі надавалася перевага в бібліотечній сфері. Більше того, в бібліотекознавчій біографістиці поширення набули імена не жінок, а чоловіків — бібліотекарів, бібліотекознавців і бібліографознавців. При цьому саме жінки найактивніше висвітлювали внесок чоловіків-професіоналів у розвиток бібліотечної справи. Імена багатьох жінок-керманців вітчизняної бібліотечної галузі давно забуті, що має стати об'єктом майбутніх наукових досліджень. Актуалізація гендерних досліджень в Україні і за кордоном пов'язана, з одного боку, з ускладненням, технізацією бібліотечної галузі, що потребує чоловічої підтримки, а з іншого — бракує чоловічої статі в усіх підсистемах бібліотечної галузі: науковій, практичній, освітній, управлінській.

Гендерний підхід до бібліотечної справи — напрям і метод інтерпретації бібліотечної сфери з позиції теорії «гендера» (соціальна стать) та «статі» (біологічна стать). Гендерний підхід до бібліотечної справи в дослідницькому аспекті — статеві диференціації в суспільстві та бібліотечній діяльності, проблеми «жіночої» («фемінної») або

«чоловічої» («маскуліної») зумовленості напрямів, форм, видів, способів, типів діяльності, історичних подій та ін. Фемінізація — це історичний процес, під час якого деякі види зайнятості жінок почали розглядатися як жіноча робота, викликавши таким чином зниження в доході і статусі [4]. Отже, економічний фактор став основним щодо зменшення чоловічої статі в бібліотечній галузі, знизив престиж бібліотечної професії.

Однією з перших, хто заявив про існування проблеми маскулінізації — фемінізації в бібліотечній справі, є Л. Солоненко, котра у своїй статті «Про необхідність проведення гендерних досліджень» (1997) [10] аргументовано порушила проблему, актуалізувала її.

Заслуга Г. Олзоєвої (2001), на нашу думку, полягає в тому, що вона чітко виокремила шість основних проблем бібліотечної діяльності, пов'язаних із чоловічою і жіночою статтю. Серед них:

- екстраполяція суто жіночих інтересів, цінностей, смаків;
- у процесі індивідуальної роботи, під час добору та рекомендації тих чи інших джерел бібліотечні працівники жіночої статі впевненіше поводять себе в спілкуванні з читачами-жінками, ніж читачами-чоловіками (згідно з даними сучасної статистики, саме жінки є активними користувачами бібліотек), оскільки недостатньо знають інтереси користувачів чоловічої статі, особливості їх читацьких уподобань, сприйняття і поведінки;
- специфіка жіночого бібліотечного колективу — міжособистісні й професійні стосунки, інколи надто емоційні;
- серед авторів бібліотекознавчих досліджень переважають жінки доктори і кандидати наук із наукової спеціальності «Книгознавство, бібліотеко-знавство, бібліографознавство»;
- переважування жінок серед викладачів спеціальних (випускних) кафедр, що посилює фемінізацію бібліотечної галузі ще в студентській аудиторії, яка триває під час виробничої практики, де зазвичай переважають жіночі колективи [6, с. 19].

На нашу думку, цілком слушною є теза Г. Олзоєвої щодо професійної рефлексії з позицій гендерного підходу, що дозволить виявити специфіку впливу статі на різні сфери діяльності бібліотек, посилити його позитивні й усунути негативні моменти. Водночас не можна погодитися з автором у тому, що жінки-бібліотекарі нібито ніяковіють перед читачами-чоловіками. Навпаки — незнання читацьких потреб чоловіків компенсуються вмінням «розговорити» читача, поглибити уявлення про його інтереси, що часто не вдається бібліотекарям-чоловікам. До проведення масових заходів насамперед залучають жінок, а не чоловіків (бібліотекарів і читачів). Більшість чоловіків —

менше публічні, їм простіше виконати конкретне завдання одноосібно, ніж працювати колективно.

О. Полтавська у своїй праці «Великие люди — библиотекари: от А до Я» (2005) надала розповіді про 40 наших попередників, котрі збудували бібліотечну справу. Це — перші особи держави (Ашшурбаніпал, Ярослав Мудрий); святі (Євфросинія Полоцька, Кирило Філософ, Тимофей); видатні вчені (К. М. Бер, О. Х. Востоков, М. І. Лобачевський, П. Отле); поети, літератори, просвітники (І. В. Гьоте, І. А. Крилов, В. Ф. Одоевський та ін.); власне бібліотекарі, бібліографи (М. Дьюї, Г. Ноде, І.-Д. Шумахер та ін.).

Слід зазначити, що в поданому автором переліку 90% — це імена чоловіків і лише 10% — жінок. Серед персоналіїв лише чотири жінки: В. О. Артисевич, Євфросинія Полоцька, М. І. Рудоміно, Л. Б. Хавкіна [2]. Зокрема Євфросинія Полоцька (1102–1173) — донька полоцького князя Георгія є засновником чоловічих і жіночих монастирів, перших шкільних бібліотек на Русі, просвітник, власноруч переписувала книги, складала вірші. День її успіння — 23 травня (5 червня) — відзначається в Білорусі як День бібліотекаря.

Л. Б. Хавкіна створила авторські таблиці, організувала в Харківській громадській бібліотеці (1903) перший у Російській імперії відділ бібліотекознавства, започаткувала вищу бібліотечну освіту, написала перші посібники з бібліотечної справи. Її науковий доробок становить понад 500 книг і статей [2, с. 117–118].

О. І. Полтавська, на нашу думку, вдало висвітлила внесок американського бібліотекознавця М. Дьюї в розвиток бібліотечної практики, освіти, науки й управління.

Особливе значення має підтвердження автором доленосної ролі М. Дьюї в активному залученні жінок до бібліотечної справи, отже, — розуміння й важливості вирішення гендерної проблематики. У подальшому доцільно вивчити ставлення до жіночої праці в бібліотеці К. І. Рубінського — відомого українського бібліотекознавця, колишнього директора наукової бібліотеки Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна.

У 2010 р. вийшов друком науково-практичний посібник Л. Коленко та І. О. Шумілової «Библиотечный коллектив: гендерный ракурс» — співробітників Астраханської обласної наукової бібліотеки ім. Н. К. Крупської [4]. У ньому автори наголошують на особливих можливостях гендерного підходу в поясненні закономірностей прояву тенденцій маскулінізації й фемінізації в бібліотечній галузі. На думку науковців, пізнавальні можливості гендерного підходу дозволяють усвідомити, що система мислення, соціалізація чоловіків і жінок по-різному впливають на їхню професійну діяльність, допома-

гають осмислити норми й культурні цінності, які привносять у бібліотечну професію чоловіки і жінки, створюючи суто «чоловічі» та «жіночі» стратегії розбудови сучасної бібліотечної галузі. Особливістю цього видання є те, що використовуючи методологічні можливості гендерного підходу, автори розкривають регіональну специфіку історії бібліотечної справи в професійній площині.

Серед українських дослідників слід назвати статті випускника Харківської державної академії культури В. Осаули, співробітника відділу інформаційних технологій наукової бібліотеки Харківського національного економічного університету [7; 8]. У розвідці «Типи і роль співробітників-чоловіків у бібліотеках у сучасних умовах» він, розглядаючи чоловічу складову сучасної бібліотечної професії, визначає типи чоловіків-співробітників бібліотек, характеризує функції й мотиви їхньої діяльності [8].

Науковець виокремив дві групи чоловіків, котрі працюють у бібліотеках: 1) співробітники — бібліотечні фахівці; 2) співробітники — фахівці інших галузей. У кожній з означених груп визначено дві підгрупи. До першої належать т. зв. корінники і транзитники. До другої — гості і транзитні гості. Основою класифікації є освіта, здібності, життєві обставини, зацікавленість, мотивація, прихильність [8, с. 43].

В. Осаула характеризує кожен категорію співробітників бібліотек чоловічої статі. Корінник-одинак — це співробітник бібліотеки, котрий здобув вищу фахову освіту, його пріоритетом є практична діяльність. Цей тип бібліотекаря-чоловіка характеризується свідомим вибором бібліотечної професії, впродовж навчання за фахом демонструє неабиякі здібності в науково-практичній площині. Після закінчення вніз бібліотечного профілю, зазвичай, обіймає керівну посаду — директора, заступника директора чи завідувача відділу (сектора) структурного підрозділу. Додамо, що дійсно фахівці-чоловіки ніколи не залишаються поза управлінських посад у бібліотечній галузі, за винятком тих, котрі самі свідомо від них ухиляються.

До цього типу В. Осаула долучає і тих, хто паралельно з практичною здійснює наукову діяльність. Основою для здобуття наукового ступеня слугує досвід бібліотеки, де він працює. Однак, на нашу думку, це не зовсім так. Досвід провідних наукових бібліотечних шкіл харківської, київської, рівненської та ін. свідчить, що чоловіки-науковці, котрі досягли значних професійних висот у книгознавстві, бібліотекознавстві чи бібліографознавстві, достатньо рідко користувалися здобутками своїх установ, узагальнюючи їх досвід та окреслюючи перспективи розвитку галузі. Утім, органічне поєднання тео-

ретичних знань і практичного досвіду є передумовою професійного успіху. У бібліотечному професійному середовищі домінують учені-чоловіки, доктори наук, котрі стали класиками науки, осмислюючи її теоретичні та методологічні підвалини, навчаючись в аспірантурі й докторантурі — інституціях з підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів, часто переглядаючи свої наукові пріоритети, докорінно змінюючи досліджувану проблематику, яка відрізняється від минулої практичної діяльності.

Типаж транзитника, згідно з В. Осаулою, близький до корінника. Однак до його специфічних ознак належать: спрямованість фахівця на теоретичне осмислення бібліотечної діяльності, основи якого проявляються ще в студентські часи. Працюючи в бібліотеці, транзитник мріє про науково-дослідницьку, викладацьку чи управлінську діяльність, часто поєднує практичну діяльність з навчанням в аспірантурі, використовуючи свій практичний досвід. На нашу думку, транзитниками можна вважати також тих, котрі здобувши бібліотечний фах, успішно працюють в інших сферах, а також представників небібліотечних (технічної, медичної, сільськогосподарської та ін.) галузей, котрі навчалися в аспірантурі (докторантурі) з наукової спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство», і, захистивши кандидатську чи докторську дисертацію з означеної спеціальності, знову повертаються до своєї базової наукової, освітньої чи практичної діяльності, маючи науковий ступінь кандидата або доктора наук.

Праці В. Осаули цікаві тим, що до вирішення гендерної проблематики долучився молодий науковець чоловічої статі, котрий, безпосередньо працюючи в бібліотечному колективі, здатен на основі власного досвіду осмислити проблему маскулінізації-фемінізації в бібліотечному просторі.

У статті Н. Кушнаренко «Вища бібліотечна освіта України в контексті гендерного підходу» (2014) [5] за допомогою методології гендерного підходу проаналізовано науково-педагогічний склад факультету бібліотеко-знавства та інформатики Харківської державної академії культури (ХДАК) за 85-річний період її існування (1929–2014 рр.) — фундатора і лідера вищої бібліотечно-інформаційної освіти в Україні [5]. Дослідження свідчить про фемінізацію вищої бібліотечної освіти. У харківському варіанті жінки переважають в управлінському секторі: декан і завідувачі випускових кафедр — жінки. На штатних засадах працюють 16 викладачів, серед них — 4 особи чоловічої статі (25%) і 12 осіб жіночої статі (75%); докторський корпус є таким: 1 чоловік (6,3%) і 5 жінок (31,3%); кандидатський —

3 чоловіки (18,8%) і 7 жінок (43,8%). Викладачі-жінки активніші і в науковому сенсі — за кількістю видатних наукових монографій, підручників, навчальних посібників, статей, науково-методичних матеріалів тощо. Чоловіки більше виважені і скрупульозні. Тобто, перспективу має лише змішаний колектив, у якому рівномірно можуть реалізувати потенційні можливості і чоловіки, і жінки.

Слід відзначити кандидатську дисертацію Є. Гуліної «Библиотечная профессия как ключевой фактор подготовки библиотечно-информационных специалистов: гендерный аспект» (2009) [3]. Її автор акцентує на психофізичних характеристиках бібліотечних фахівців, зокрема: швидкості реакції, координації рухів, статичній витривалості, фізичній силі, рівновазі, рухливості і стійкості нервових процесів, здатності до активної саморегуляції психічного стану.

Бібліотечна професійна діяльність є багатоаспектною, поліфункціональною, немало компонентів якої пов'язані зі збиранням, опрацюванням, зберіганням документів, обслуговуванням користувачів, взаємодією з різними соціальними інституціями, громадськістю, окремими користувачами. Це спричиняє напруження пам'яті, стомлення, емоційне збудження тощо. Бібліотечна професія передбачає різні види діяльності — організаторську, педагогічну, інтелектуальну, фізичну, технологічну, комунікативну, освітню та ін., що зумовлює певні вимоги до професійних компетенцій та особистісних якостей бібліотекарів.

Серед численних параметрів бібліотечної професії на особливу увагу заслуговує її фемінізація, тобто переважне представництво жінок. Головні причини: особливість праці, що потребує копіткості, посидючості, ретельності, витривалості у виконанні рутинних, монотонних операцій. Серед цих факторів — невисокий статус, «непрестижність» цього виду діяльності. На бібліотечних факультетах училищ і вищих навчальних закладів навчаються переважно жінки. Жіноче «обличчя» бібліотечної професії, специфіка жіночого організму потребують гендерного підходу ще на стадії навчання у ВНЗ.

Слід навести статтю Л. Сокольської «Библиотечная стезя пол сильный редко привлекала? ... или К проблеме феминизации профессии» (2008) [9], в якій обґрунтовано три фактори фемінізації бібліотечної справи: імідж бібліотечної професії як переважно жіночої, що надто несприятливо впливає на її соціальний статус; соціально-психологічний клімат жіночих колективів, що є достатньо проблемним; існують «небажані» і «бажані» види діяльності, виконання ними технологічних процесів; спостерігаються суттєві недоліки в організації обслуговування читачів, передусім чоловіків. Науковець

зазначає, що бібліотечній професії однаково потрібні і чоловіки, і жінки. І лише тому, що сучасна ситуація є далекою від балансу, питання долучення чоловіків до бібліотечної галузі набуває особливої актуальності.

Специфіка гендерних досліджень полягає у створенні таких умов суспільного життя, щоб жінка і чоловік справді мали можливості реалізуватися повною мірою в усіх сферах суспільного життя. Рівність прав, таким чином, передбачає рівність можливостей біологічної, психологічної, особистісної, соціальної актуалізації сутнісних сил жінки і чоловіка. Отже, гендерні розвідки — це дослідження різноманітних аспектів жіночої та чоловічої відмінності. Вони констатують не лише відмінність між статями (наприклад жіночої від чоловічої чи навпаки), а й різноманітність долучення їх до соціокультурного життя та професійної діяльності.

Різноаспектний аналіз наукової літератури доводить, що вітчизняні дослідження минулих років, по-перше, вивчали проблему статі переважно на локальному рівні (місто, регіон, країна). По-друге, недостатньо уваги приділялося дослідженню ролі чоловіків і жінок як історичних суб'єктів, активних учасників соціокультурного та соціокомунікативного життя суспільства, а також маскулінізму-фемінізму як цілісної системи, в якій усі суб'єктно-об'єктні складові взаємопов'язані і взаємозумовлені.

В українському науковому просторі, на нашу думку, слід методологічно осмислити участь осіб чоловічої і жіночої статей у розбудові бібліотечно-інформаційної сфери на одному рівні водночас з питаннями демократизації суспільства. Цей феномен слід методологічно осмислити на одному рівні з питаннями демократизації суспільства. Здійснення гендерних досліджень — це погляд з майбутнього на обласшованість бібліотечної діяльності в сучасному суспільстві, гармонійну співпрацю чоловіків і жінок.

Висновки. Методологія гендерного підходу дозволяє осмислити закономірності взаємозв'язків, співпраці професіоналів бібліотечної сфери (практичної, наукової, управлінської, освітньої) як цілісної системи. Розгляд системи передбачає детальне вивчення специфічних ознак професійного сегмента бібліотечного соціального інституту за статевою ознакою.

Перспективи гендерних досліджень у бібліотекознавстві, на нашу думку, пов'язані з вивченням зовнішнього середовища бібліотечного соціального інституту, зокрема користувачів бібліотеки, розглянутих у контексті загального, особливого й одиничного за статевою ознакою в соціокомунікаційному і соціокультурному контекстах, що

має забезпечити єдність (цілісність) бібліотечно-комунікаційного простору регіону, країни, світу.

Гендерна проблема в бібліотекознавстві характеризується, з одного боку, комплексністю, з іншого — специфічністю, що й пояснює системність і різноплановість наукового аналізу. Об'єктом гендерних бібліотекознавчих досліджень є особи чоловічої і жіночої статей, котрі працюють у бібліотечній сфері і перебувають у системному комунікаційному зв'язку для досягнення її головної мети на засадах партнерства. Серед основних суб'єктів діяльності — бібліотечні фахівці й користувачі бібліотеки.

Специфічним предметом гендерних бібліотекознавчих досліджень може бути вивчення чоловічих і жіночих особливостей бібліотечних професіоналів та користувачів бібліотеки, специфіки їх мислення, поведінки мови, психології, гендерних культурних стереотипів, ролей і відносин, зв'язків статевої гендерної ідентичності й соціальної поведінки, участі в бібліотечній діяльності. До предметного поля гендерних бібліотекознавчих досліджень можна також долучити наукове обґрунтування загального (надстатевого) й особливого (маскулінного і фемінного) в бібліотечній науці, практиці, освіті й управлінні як перспективного напрямку соціального (професійного) партнерства чоловіків і жінок, єдність протилежностей, що сприятиме ефективному розвитку бібліотечної справи в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. — 1728 с.
2. Великие люди — библиотекари : от А до Я / сост. Е. И. Полтавская ; под ред. Ю. Н. Столярова. — М. : Шк. б-ка, 2005. — 160 : ил.
3. Гулина Е. Ю. Библиотечная профессия как ключевой фактор подготовки библиотечно-информационных специалистов : гендерный аспект : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 05.25.03 «Библиотековедение, библиографоведение и книговедение» / Е. Ю. Гулина ; Самар. гос. акад. культуры и искусств. — Самара, 2009. — 21 с.
4. Коленко Л. В. Библиотечный коллектив : гендерный ракурс : научно-практ. пособие / Л. В. Коленко, И. О. Шумилова. — М. : Либерея-библинформ, 2010. — 80 с.
5. Кушнарченко Н. М. Вища бібліотечна освіта України в контексті гендерного підходу / Н. М. Кушнарченко // Вісн. Харків. держ. акад. культури і зб. наук. пр. — Харків, 2014. — Вип. 43. — С. 69–79.
6. Олзоева Г. К. Феминизация библиотечного дела : за и против / Г. К. Олзоева // Библиотековедение. — 2001. — № 5. — С. 18–19.
7. Осаула В. Гендерна метаморфоза в бібліотечній справі / Володимир Осаула // Вісн. Кн. палати. — 2006. — № 12. — С. 28–29.
8. Осаула В. Типи і роль співробітників-чоловіків у бібліотеках у сучасних умовах / Володимир Осаула // Бібл. форум України. — 2006. — № 4. — С. 42–44.

9. Сокольская Л. В. Библиотечная стезя пол сильный редко привлекала?... или К проблеме феминизации профессии / Лэся Васильевна Сокольская // Библ. дьело. — 2008. — № 20. — С. 8–11.
10. Солоненко Л. В. О необходимости проведения гендерных исследований / Л. В. Солоненко // Библиотекосведение. — 1997. — № 2. — С. 58–67.
11. Сучасний словник іншомовних слів / уклад. Нечволод Л. І. — Харків : ТОРСУНГ ПЛЮС, 2007. — 768 с.

References

1. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.) / uklad. i holov. red. V. T. Busel. — Kyiv ; Irpin : Perun, 2005. — 1728 s.
2. Velikiye lyudi — bibliotekari : ot A do Ya / sost. Ye. I. Poltavskaya ; pod red. Yu. N. Stolyarova. — M. : Shk. b-ka, 2005. — 160 : il.
3. Gulina Ye. Yu. Bibliotchnaya professiya kak klyuchevoy faktor podgotovki bibliotchno-informatsionnykh spetsialistov : gendernyi aspekt : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : spets. 05.25.03 «Bibliotekovedeniye, bibliografovedeniye i knigovedeniye» / Ye. Yu. Gulina ; Samar. gos. akad. kul'tury i iskusstv. — Samara, 2009. — 21 s.
4. Kolenko L. V. Bibliotchnyi kollektiv : gendernyi rakurs : nauchno-prakt. posobiye / L. V. Kolenko, I. O. Shumilova. — M. : Libereya–bibinform, 2010. — 80 s.
5. Kushnarenko N. M. Vyshcha bibliotchna osvita Ukrainy v konteksti hendernoho pidkholu / N. M. Kushnarenko // Visn. Kharkiv. derzh. akad. kul'tury : zb. nauk. pr. — Kharkiv, 2014. — Vyp. 43. — S. 69–79.
6. Olzoyeva G. K. Feminizatsiya bibliotchnogo dela : za i protiv / G. K. Olzoyeva // Bibliotekovedeniye. — 2001. — № 5. — S. 18–19.
7. Osaula V. Henderna metamorfoza v bibliotchnii spravi / Volodymyr Osaula // Visn. Kn. palaty. — 2006. — № 12. — S. 28–29.
8. Osaula V. Typy i rol spivrobitnykiv–cholovikiv u bibliotekakh u suchasnykh umovakh / Volodymyr Osaula // Bibl. forum Ukrainy. — 2006. — № 4. — S. 42–44.
9. Sokolskaya L. V. Bibliotchnaya stezya pol silny redko privlekala?... ili K probleme feminizatsii professii / Lesya Vasilyevna Sokolskaya // Bibl. dielo. — 2008. — № 20. — S. 8–11.
10. Solonenko L. V. O neobkhodimosti provedeniya gendernykh issledovaniy / L. V. Solonenko // Bibliotekovedeniye. — 1997. — № 2. — S. 58–67.
11. Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv / uklad. Nechvold L. I. — Kharkiv : TORSUNH PLIUS, 2007. — 768 s.

UDC 305:02

GENDER-BASED APPROACH IN LIBRARY SCIENCE: THEORETICAL AND METHDOLOGICAL DISCOURSE

Kushnarenko N. M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

The aim of this paper is to examine the use of theoretical and methodological foundations of cognitive capacity of a gender-based approach in the research in the sphere of library sciences.

Research methodology. The author examines the features of library activities of men and women on the methodological basis of the gender-based approach.

Results. The concept of gender has a double meaning. Firstly, there is a difference between men and women concerning their anatomical features; secondly, there is a social distinction often based on sex differences but not necessarily identical with it. The second meaning has a priority for library research.

The gender-based approach allows us to consider sex differences, correlation, relationship between men and women, their impact on the effectiveness of political, economic, scientific, educational, cultural, art, library and other kinds of activities. It promotes the scientific explanation of such objective phenomena as masculinization and feminization of library and information sphere.

The specific subject of gender library research is to study the characteristics of male and female library staff and users, the specific character of their thinking, behavior, language, psychology, participation in library activities, cultural gender stereotypes, roles and relationship, interrelation between sexual gender identity and social behavior.

The subject field of gender library research may also include scientific justification of general (unsexual) and special (masculine and feminine) in library science, practice, education and management as a kind of a guide for the prospects of social (professional) partnership between men and women as a unity of opposites promoting the effective development of librarianship.

Novelty. The author has examined the theoretical and methodological foundations of the gender approach in library science.

The practical significance. The information contained in this paper may be useful for improving the climate in a mixed library staff.

Key words: *library science, librarianship, gender-based approach, masculinization, feminization.*

Надійшла до редколегії 04.02.2015 р.